

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

А.В.Захарченко

ст.викладач кафедри мистецьких дисциплін та методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»

Ключові слова: музичне сприймання, музичний твір, формування особистості, емоції, культура, виховання, освіта, краса, звук, музичне мистецтво, інтонування.

Ключевые слова: музыкальное восприятие, музыкальное произведение, формирование личности, эмоции, культура, воспитание, образование, красота, звучание, музыкальное искусство, интонирование.

Keywords: musical perception, piece of music, forming of personality, emotions, culture, education, beauty, sounding, musical art, intonation.

Періоди оновлення суспільства завжди глибоко впливають на перебудову світогляду і психологію людей духовне життя у цілому. Тому, не дивно, що статус Європейської держави зумовили докорінні зміни, що відбуваються у нашій країні. За індексом рівня освіченості ми у четвертому десятку країн, попереду майже вся Європа [7, 66]. Саме тому держава висунула комплекс вимог до результатів педагогічної діяльності. Серед них важливе місце посідають завдання гуманізації освіти, посилення її зв'язків з досягненнями вітчизняної й світової суспільної думки. Потреба їх вирішення зумовлена ствердженням ідеї самоцінності людської особистості, гуманістичної сутності загальнолюдських цінностей та моральних ідеалів національно зорієнтованого світогляду молоді.

Гуманізація освіти охоплює не лише питання відповідного змісту навчання і виховання з вивчення тієї чи іншої інформації, ай передбачає глибоку пе-

реорієнтацію пріоритетів у визначенні всіх головних параметрів освоєння багатств гуманітарної культури. Тому наша держава ставить перед майбутнім педагогом нові завдання які вимагають формування якісно нової людини відповідно до сучасних запитів, потреб, інтересів суспільства та створювати нові умови для розвитку особистості і творчої самореалізації громадянина України, виховувати покоління людей здатних ефективно працювати і вдосконалюватися протягом життя, оберігати, збагачувати національні цінності культури та громадського суспільства. Для цього потрібні висококультурні спеціалісти, творчі особистості, які засвоїли досягнення національної та міжнародної культури, тобто ті які дійсно вміють цінувати національні та загальнокультурні надбання, моделювати в собі культурогенний творчий потенціал нації. Тому реформування системи педагогічної освіти зумовило необхідні зміни кон-

цептуальних підходів до взаємин сторін в системі «викладач-студент» де останньому традиційно було надано пасивно-активну роль об'єкта, на який викладач-суб'єкт навчально-виховного процесу спрямовував свої, начебто незаперечні педагогічні впливи. Зміна таких Суб'єкт-об'єктивних відносин на суб'єкт-суб'єктивні, коли студент перетворюється на активну центральну фігуру згаданого процесу, а викладач має опанувати нові, сучасні функції високоосвіченого і професійного фахівця та відмовитись від ролі беззаперечного керівного авторитету.

Виховний процес існує, як відомо в неподільній єдності з навчанням, спираючись на «нероздільність навчання і виховання, що полягає в їх органічному поєднанні, підпорядковуючись змісту навчання і виховання, формується цілісна та всебічно розвинена особистість. Тому у наш час усе більшого значення набуває аспект підготовки студентів в основі яких створюється неповторна індивідуальність, а точніше їх особистість. Саме корекція мети та завдань сучасної освіти сприяє як удосконаленню педагогічної майстерності майбутнього учителя так і реформуванню, оновленню науково-методичного забезпечення навчальним матеріалом на уроці.

Серед різноманітних засобів формування особистості педагога важливе місце належить музичному мистецтву. Емоційно-образний вплив цього виду мистецтва був дуже рано усвідомлений. Через всю історію музики, починаючи з далеких часів, коли музика, по

суті, ще не була самостійним видом мистецтва, проходить відношення до неї як до засобу виховання і навчання. Це відношення описується і в давньогрецькому епосі, і в поглядах теоретиків середньовіччя, і в переконаннях найвидатніших представників музичного мистецтва XVII – XIX століть і у наш час. Музика узагальнює багатомірний досвід духовно-емоційного ставлення до світу і допомагає людині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ [9,4]. Слухання та сприймання музики може поглибити наявні знання, збагатити, надати нового значення зробивши їх художньо-емоційно насиченими. Застосування музичного мистецтва у системі освіти є визначним і перспективним.

Саме тому у наш час, коли згорнулися ідеологічні кордони, а на споживача виплеснувся потік різноманітної інформації, коли набуває все більшого поширення товарний аспект мистецтва (феномен сучасної «масової культури»), стає особливо актуальною здатність молодих людей орієнтуватися у сфері естетичної культури, вміння робити правильний та обґрунтований вибір. Така ситуація потребує удосконалення навчально-виховного процесу у вищих освітніх закладах, висуває завдання формування в собі майбутнього наставника молоді пріоритету справжньої культури. Саме тому потрібно чітко розвинути музичне сприймання майбутнього вчителя музики, бо оволодіння сучасним музичним мистецтвом на сьогоднішній день є одним з найважливіших завдань сус-

пільства. «Музика, – писав А.В.Луначарський, – відображає форми динамічних процесів і взаємовідносин, і вона зображує, їх у більшій мірі, ніж конкретно-життєві і психологічні факти. Вона являє собою живу гру сил. Взятую через звуки і в цій живій грі сил людина намагається вгадати важливі для неї закони силових взаємовідносин, і вона тут знаходить, навіть несвідомо, всю величезну серію своїх переживань, своїх уявлень, своїх почуттів, своїх смаків, потреб» [10,102].

Завдяки сприйманню різнохарактерної музики ми можемо розрізнити різний потік музичної інформації, поділяючи її на різні підгрупи. Форми «спілкування» з музикою є важливим моментом у творенні особистості учителя музики, але не всі вони розкривають глибинні функції музичного мистецтва. Тому завдяки поєднанню естетичного виховання, яке прагне не лише зробити особу більш чутливою. Але навчити її точніше та глибше зрозуміти красу благородного вчинку, чіткіше розрізнити добро і зло, краще зрозуміти красу благородного вчинку, чіткіше розрізнити добро і зло, краще зрозуміти інших людей ми можемо створити нову людину: добру, ніжну, співпереживаючу, зі щирою душею, гармонійно-розвинену. Все це говорить нам про те, що на майбутнього вчителя покладається велика надія, бо саме він у майбутньому понесе до школи любов до прекрасного, саме він в майбутньому понесе до школи любов до прекрасного, саме він творитиме людину майбутнього з її повноцінними сформовани-

ми критеріями, людину на якій буде «будуватися» українська нація.

Вирішення проблеми формування музичного сприймання не можливе без вивчення та аналізу наукових джерел. Науковці наголошують на тому, що ефективність підготовки студентів у спілкуванні з музичним мистецтвом залежить від розробки критеріїв сформованості цього процесу, які дають змогу змалювати процес розвитку музичного сприймання (Шацька В.М., Рудницька О.П., Хилюк Н.Ф., Аскоченський В.І., Козицький П.О., Петров М.І., Титов Ф.І., Ростовський О.Я., Рева В., Олексик О.М., Остроменський В.Д., Падалка Г.М., Кабалевський Д.М., Дем`янчук О.Н., Дряпіка В.І., Григор`єва В.В., Григоровська Л.); наукові праці з естетики та психології художньої творчості, які були необхідні для осмислення сутності цілої діяльності як сумарної критеріальної характеристики цілісності адекватності музичного сприймання (Асмус В.Ф., Іваницький О.І., Костюк., Левчук Л.Т., Мазєпа В.І.); оригінальні педагогічні ідеї щодо перспективних тенденцій підготовки вчителя, які допомогли визначити форми і методи вузівського навчання, доцільні напрями організації дидактичної взаємодії викладача і студента на різних етапах формування особистості (Алексюк А.М., Болонський П.П., Зазюн І. А., Савченко О.Я., Сухомлинський В.О., Шкіль М.І.) тощо. Аналізуючи праці цих науковців, спілкування суб`єкта з музикою завжди виявляється єдністю його знань, почуттів і потреб. Їх

взаємозв'язок зумовлює глибину музичного сприймання, ефективність творів на духовний розвиток майбутнього вчителя.

Ми знаємо, що музика зрозуміла кожній людині: чоловіку, жінці, дитині – бідному чи багатому, щасливому чи не дуже – кожному, хто може сприймати її велику мову [8, 210]. Але розуміння музики розпочинається, коли вона сприймається, як система взаємопов'язаних елементів. І найголовнішим елементом знання, які на думку В. М. Шацької є «багажем» на основі якого потрібно будувати всю подальшу роботу. «Чим ширше музичний досвід навчаючих, чим ширше їх музичний кругозір, тим якісніше сприймання і музичні уявлення, тим більше відкривається, що музика, завдяки своїм специфічним засобам допомагає пізнати життя в минулому і майбутньому, «радує» красою своїх мелодій, багатством почуттів та думок»[6, 68]. Але окрім знань потрібна фантазія і здогадки в осягненні музики, які виявляються у вміннях творчо підходити до аналізу твору. Вміння як і знання збагачуються разом із досвідом спілкування з музикою. Всі ці елементи використовуються на всіх етапах формування музичного сприймання.

Питання формування музичного сприймання майбутнього вчителя ґрунтується на синтезі багатьох аспектів, але особливо серед них виділяється – освіта і виховання, взаємозв'язок яких виявляється особливо у процесі осягнення музики, що суттєво відріз-

няється за своїм характером від вивчення інших навчальних дисциплін. Це пов'язано з тим, що основою музичної перцепції виступає естетичне переживання слухача, що доповнюється опануванням загальнотеоретичних знань про музику. Тому, формування музичного сприймання неодмінно потребує комплексного поєднання педагогічних впливів на розум і почуття майбутнього вчителя, які в своїй сукупності визначають зміст організації навчально-виховного процесу, об'єднують розвиток музичної ерудиції студентів, їхнього особистісного ставлення до мистецьких цінностей та методичну підготовку щодо застосування музики у шкільній практиці.

Відомо, що практичне викладання музики на аудиторних заняттях, а також «спілкування» з музикою у час дозвілля (слухання музичних радіо і телепередач, перегляд музичних шоу по інтернету, відвідування концертів, театрів і т. інше) залишаються непідпорядкованими єдиній меті цілеспрямованого управління музичною освітою і вихованням студентів. Тим часом завдання комплексності й інтерактивності залучення молоді до мистецтва, розвиток його професійної майстерності спричиняють необхідність систематичного і послідовного формування у студентів музичного сприймання, створення умов, за якими усі види їхніх контактів із музикою, усі засоби музичного пізнання спрямовують на розвиток особистісних якостей та здобуття відповідних педагогічних умінь.

Важливим показником особливос-

тей розвитку музичного сприймання студентів являється виявлення ступеню впливу на його сформованість «частоти» слухання музики. У процесі спостережень, бесід, анкетування вияснилося, як часто майбутні вчителі вибірково слухають музику. Із отриманих даних ми можемо зробити такий висновок, що лише незначна кількість студентів не слухає музику спеціально, вибірково. В основному ж студенти слухають музику вибірково більш, або менш часто.

Як уже відомо повноцінне досягнення змістової величі музичного твору можливо лише за умови його відповідності до особистісного досвіду суб'єкта сприймання, що зумовлює творчу ситуацію спілкування з музикою – художню комунікацію. Фахівці із галузі спеціальної музичної освіти експериментально довели залежність розуміння задуму художньої організації музичного твору від комунікативної позиції людини, яка сприймає музику. Ця позиція може бути егоцентричною (коли слухач навіть гадки не має, що він перебуває в ситуації спілкування і весь зміст контакту із твором, його розуміння обмежується для нього лише власними реакціями), ідентифікуючою (слухач ототожнює себе з автором, героєм твору, не усвідомлюючи своїх почуттів, як окремих, індивідуальних) і позицією співвідношення (слухачького сприймання і авторською позицією) [4, 11].

Звернення до музики як до засобу самопізнання і спілкування відкриває перед студентами суть «вживання» її

для «себе», тобто у своїх інтересах, даючи відповідь на питання: «Навіщо мені ця музика?». Тоді студенти перебувають у більш-менш схожих умовах відносно їх можливостей розуміти музику, незалежно від особистих музичних здібностей, тому що опанування комунікативною позицією спирається не на музичні, а на загальнокультурні здібності.

У процесі сприймання звукової структури твору студент фіксує і графічно відображає інтонаційні моменти, які зустрічаються тощо. Сприймання послідовних музично-інтонаційних моментів, характеру їх розвитку обумовлює розуміння майбутнім учителем структури емоційно-образної побудови твору, яка відображається у схемі. Відтворюючи послідовність руху музичних образів, структурно-логічна схема сприяє організації виникаючого, у процесі сприймання, емоційного стану в цілісну систему. Кожен елемент схеми (умовний знак) фіксує якийсь певний емоційний стан. Саме з таких позначень складається схема, яка моделює розвиток музики. Складність виражених музикою емоційних станів, різнобарвність їх відтінків не дозволяє змоделювати все з точністю. Але все-таки схема дає можливість наочно відобразити основні емоційні стани і в найкоротший термін відтворити процес розвитку музики. Виділення основних емоційних моментів у музичному творі наближує студентів до їх адекватного розуміння. Виділяючи окремі музичні елементи слухач може відтворити їх взаємозв'язок, а це означає сприйняти твір у цілому.

Для такого рівня музичного сприймання необхідно розуміти соціальну позицію композитора, особливості його таланту, епоху розвитку культури і таке інше. Керуючись такою інформацією майбутній учитель може встановити домінуючі у творчості композитора особливості його емоцій і почуттів, пізнати їх соціально-історичний сенс. Такі знання, у подальшому, допоможуть краще студентам сприймати музичний твір.

Повноцінне сприймання музичного твору вимагає навчання розуміння емоційно-образного змісту музики. У розвитку вміння керувати емоціями музичного твору важливу роль відіграє яскравість, мова майбутнього вчителя із чітко вираженими образами, використання аналогій при передачі змісту художнього образу.

Отже, вчитель музики повинен навчити дітей слухати і аналізувати музику, а саме: запровадити для учнів ведення щоденників художніх вражень, де вони будуть фіксувати назви конкретних передач і час їх перегляду, занотувати особисті враження та оцінювати судження; організовувати диспути, конкурси, які дадуть змогу поглибити уявлення про реальний стан розвитку музичного сприймання.

Музичне сприймання є необхідною умовою для оволодіння музичною культурою, важливим засобом розвитку музичної особистості. Фрагментарність, одноманітність існуючих в художній практиці форм музичного сприймання, складає одну із головних перешкод на шляху залучення широ-

кого кола слухачів до музичного мистецтва в його об'ємі і різнобарв'ї. Проблема формування музичного сприймання у молоді на сьогоднішній день є досить актуальним, адже суспільству потрібні не одиниці розумних слухачів, а слухачькі аудиторії, які здатні поглиблено сприймати та співпереживати музику. Кожен твір повинен вбирати у себе певний соціально-значимий досвід людей. Лише адекватне розуміння і переживання твору дає можливість засвоєння досвіду, який приводить до зміни пізнання та поведінки людини. У цьому і полягає основа сприймання твору, його вплив на особистість.

Завдання формування музичного сприймання закладено самою історією. Адже художній стиль XX – XXI ст. допускає і вбирає у себе розмаїття багатьох стильових сполучень. За межами музичного сприймання людина не зможе розуміти і оцінювати музичні явища.

Таким чином, вплив музичного сприймання на естетичний розвиток майбутнього вчителя музики є важливою педагогічною проблемою, актуальність якої обумовлена потребою залучення учнів до музичного мистецтва. Відомо, що процесу підготовки студентів приділяється ще недостатня увага у питаннях практичного керування сприйманням учнів, а також у самих учнів спостерігається слабкі вміння і навички розуміння сприймання.

Саме тому, за умови усезростаючого поширення музики через канали

масової інформації, концертної та виконавської діяльності надзвичайно гостро постає питання підготовки студентів до музичного спілкування та сприймання, що зумовлює значущість ефективного впливу його на розвиток особистості, зокрема на духовний світ та естетичний розвиток майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белобородова В.К., Ригина Г.С., Алиев Ю.Б. Музыкальное восприятие/под ред. М.Румер. М.: Педагогика, 1975.
2. Гаркавенко Л. Музыка джерело емоцій та почуттів// Мистецтво та освіта. – 2003. – №4. С.26-37.
3. Григор'єва В.В. Питання естетичного сприйняття музичних творів у контексті психолого-педагогічних наук// Педагогічні науки: Зб. Наук. Праць Бердянського наукового педагогічного інституту ім. П.Д. Осипенко/ Бердянськ, 2000. – Вип.1.- С.83-90.
4. Григоровська Л. Музыка у спілкуванні учнів// Мистецтво а освіта.- 1997. №4 – С.11-15.
5. Дем'янчук О.Н. Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження: Монографія / О.Н. Дем'янчук, Г.І. Кутузова, В.С. Петрович. – Луцьк: Вежа, 2001. – 128с.
6. Зелінська Н.М. Слухання музики в загальноосвітній школі//Метод. рек. для студ. Муз.- пед. Фак.- К.: ІСДО, 1996. – 72с.
7. Інноваційні технології у підготовці фахівців культури: Здобутки, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукраїнської наукової практичної конференції/Державний ієтодичний центр навч. закладів культури і мистецтв України. – Кам'янець-подільський: Медобори, 2003. – 228.
8. Максимюк С.П. Хрестоматия по эстетическому воспитанию/ 2-е изд., переаб. – К.: Вища школа, 1996. – 327с.
9. Рудницька О.П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч.посібник. – К.ІЗМН, 1998. – 248с.
10. Шеремет Л. Формування особистості засобами музики.- Суми: МКВВП «Мрія», 1992. – 253с.